

Sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimusohjelma

Versio 0.5

SISÄLLYS

Tiivistelmä	3
1 Tutkimusohjelman taustaa	4
2 Tutkimusohjelman perustelut ja tavoitteet	6
3 Ohjelman teema-alueet	1
3.1 Kansalainen ja asiakas hyvinvointiteknologian käyttäjänä	10
3.2 Sosiaalialan ammattilainen tietoyhteiskunnassa	11
3.3 Sosiaalialan palveluorganisaatio ja hallinto tietoyhteiskunnassa	13
3.4 Sosiaalialan tiedonhallinnan teoreettinen ja menetelmällinen tutkimus	15
4 Tutkimusohjelman laajuus ja toteuttaminen	1
Lähteet	19

Raportin versiohistoria

Päiväys	Versio	Kirjaaja(t)	Muutokset
25.4.2008	0.1	Jarmo Kärki	Ensimmäinen kooste kommenteille
27.5.2008	0.11	Leena Kaijala	Lisäyksiä tekstiin; versio työryhmän kokoukseen (9.6.)
18.8.2008	0.2	Jarmo Kärki	Heli Sahalan ja Tuukka Tammen kommentit, lisäyksiä työryhmäkokouksen (9.6.) perusteella
1.10.2008	0.3	Sirpa Kuusisto-Niemi & Jarmo Kärki	Työryhmän kokouksessa (28.8.) sovitut muutokset ja sen jälkeiset lisäykset
4.10.2008	0.4	Anneli Pohjola & Sirpa Kuusisto-Niemi	Työryhmän kokouksen (3.10.) lisäykset
7.10.2008	0.5	Jarmo Kärki	Tekstin viimeistelyä Tikesos-johtoryhmää (29.10.) varten

Tiivistelmä

Sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimukselle tarvitaan oma ohjelma, joka luo, vahvistaa ja laajentaa aihealueen tutkimusperustaa ja osaamista. Ainoastaan koordinoitulla ja hyvin organisoitulla tutkimuksella kyetään rakentamaan uskottava tietoperusta, tukemaan uusien innovaatioiden syntymistä, seuraamaan kehityskulkuja ja arvioimaan hyötyjä ja haittoja sosiaalialan tiedonhallinnan alueella. Tässä tutkimusohjelmassa sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimustarpeita lähestytään neljän teema-alueen avulla.

Ensimmäinen teema-alue koskee kansalaista ja sosiaalialan asiakasta hyvinvointiteknologian hyödyntäjänä. Yhtäältä erilaiset, nopeasti kehittyvät teknologiat mullistavat ihmisten arkielämää ja tarjoavat uudenlaisia selviytymisen välineitä. Toisaalta teknologiakehitys tuottaa myös ennennäkemättömiä riskejä ja entuudestaan tuntemattomia sosiaalisuuden muotoja. Ilman tutkimusta kansalaisten tarpeita vastaavien ja heidän toimintakykyään tukevien teknologioiden kehittäminen ja erilaisen teknologioiden käytön vaikutusten arviointi on vaikeaa.

Toinen tutkimusohjelman teema-alue koskee tietoyhteiskunnassa toimivia sosiaalialan ammattilaisia. Sosiaalialalla työskennellään muuttuvissa toimintaympäristöissä, joissa käyttöön otettavat tietoteknologiset sovellukset sekä tehostavat työtä että aiheuttavat haasteita osaamiselle. Työntekijöiden suhde tietoteknologian hyödyntämiseen on kehityksen avainkysymys. Siksi tarvitaan erityisesti ammattilaisiin, heidän työmenetelmiinsä, kirjaamiskäytäntöihinsä ja yhteistyötappoihin liittyvää tutkimusta kehittämisen tueksi.

Kolmas teema-alue on sosiaalialan palveluorganisaatiot ja hallinto tietoyhteiskunnassa. Tutkimuksen kannalta keskeisiksi nousevat tietomallit, tietojärjestelmäarkkitehtuuri, tiedonhallinnan järjestäminen sekä paikallisten järjestelmien yhteensopivuuskysymykset, tietosuojan ja tietoturvan kehittäminen. Palveluorganisaatioiden ja hallinnon vastuulla ovat myös uusien palvelukonseptien mahdollistaminen, asiakkaiden asioinnin joustavoittaminen sekä työprosessien kehittäminen ja käytettävyyden näkökulmat, jotka onnistuvat parhaiten tutkimuksen avulla.

Tutkimusohjelman neljäs aihealue on sosiaalialan tiedonhallinnan teoreettinen ja menetelmällinen tutkimus. Samoin kuin sosiaalialalle tyyppillisten ilmiöiden tarkasteluun tarvitaan uusia tutkimusmenetelmiä, kehittämistä vaatii myös tiedon ja tietämyksen hallinnan yleinen teoriapohja, joka huomioi sosiaalialan ja inhimillisen hyvinvoinnin turvaamisen tiedolliset erityispiirteet. Tarkasteluun on nostettava muun muassa kysymys sosiaalialan tiedonkäsityksestä ja tietotekniikan eettiset kysymyksenasettelut, joihin alati kehittyvä teknologia tuottaa jatkuvasti uusia, ratkaisua vaativia kysymyksiä.

Tämä tutkimusohjelma on ensimmäinen laatuaan, minkä vuoksi se kattaa laajasti koko tiedonhallinnan tutkimuksen kenttää. Ohjelma on tarkoitettu jatkuvakestoiseksi ja päivitettäväksi tutkimustarpeiden painopisteiden muuttuessa.

Tiedonhallinnan tutkimuksen kenttä on luonteeltaan poikkitieteellinen. Tämän vuoksi on tärkeää, että aihealueen tutkimukseen osallistuvat tahot muodostavat keskenään toimivan, tutkimuksellisen yhteistyörakenteen, jossa syntyvä tieto kumuloituu kaikkien yhteiseksi hyödyksi.

1 Tutkimusohjelman taustaa

Tieto- ja viestintäteknikan hyödyntäminen on sosiaalialalla arkipäivää. Sosiaalialan ammattilaiset käyttävät työssään tietojärjestelmiä, erilaisia verkkopalveluja ja muita teknisiä työvälineitä. Sosiaalihuollon palveluiden piirissä oleville kansalaisille kehitetään sähköisiä asiointipalveluja ja uusia arjessa selviytymisen välineitä. Silti nykyaikaisesta tieto- ja viestintäteknologiapotentialista hyödynnetään sosiaalialalla vain murtoosaa. Teknologisille sovelluksille ja innovaatioille on alalla yhä lisääntyvää tarvetta.

Tietoteknologian käytöstä ja useista kehittämishankkeista huolimatta systemaattista, analyttistä ja kriittistä tutkimustietoa teknologian hyödyntämisen tueksi syntyy tarpeisiin nähden vähän ja pisteittäisesti. Niukkaa tiedontuottamista hallitsevat selvitys- ja kartoitustyyppiset suppeat julkaisut, ja tieteellistä tutkimusta (ml. opinnäytteet) on vähän. Tiedontuotannon ohella puuttuvat myös rakenteet, joiden avulla tietämys leviää järjestelmällisesti toimijoiden tietoon ja kumuloituu uudeksi tiedoksi. Tutkimusrahoituksessa sosiaaliala jää usein muiden, medianäkyvyyttä saavien alojen varjoon. Kaikesta tästä seuraa, että teknologioiden kehittäminen ei nykyisellään perustu tutkimustietoon.

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) Sosiaalialan tietoteknologiahankkeen (Tikesos) yhdeksi tavoitteeksi asetettiin edistää sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimusta kansallisella tasolla. Tähän liittyen STM selvitti yhteistyössä Lapin yliopiston sosiaalityön laitoksen kanssa sosiaalialan tiedonhallinnan nykytilaa Suomessa loppuvuodesta 2006 (Päykkönen & Pohjola 2007). Kartoituksen pohjalta Tikesos-hankkeen johtoryhmä asetti 13.6.2007 erillisen työryhmän valmistelemaan alan tietoteknologiaa tukevaa tutkimusohjelmaa syksystä 2007 alkaen. Työryhmän päätehtävänä on (1) tutkimusohjelman valmistelu ja sen jälkeen (2) tutkimusohjelman ja siihen liittyvän yhteistyön koordinoiminen. Lisäksi työryhmä (3) selvittää mahdollisuuden perustaa ”tietopankki” alan tutkimukselle eli osoite, josta löytyy tehtyjä ja menossa olevia tutkimuksia ensisijaisesti linkkihakemistona.

Työryhmän jäseniksi nimettiin professori Anneli Pohjola (pj.) Lapin yliopistosta (edustaen Valtakunnallista sosiaalityön yliopistoverkostoa Sosnetiä), lehtori Sirpa Kuusisto-Niemi Kuopion yliopistosta (edustaen sosiaali- ja terveysalan tietohallinnon maisteriohjelmia), kehitysjohtaja Kaisa Kostamo-Pääkkö Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta (edustaen sosiaalialan osaamiskeskusverkostoa), koulutuspäällikkö Meeri Kojonkoski Turun ammattikorkeakoulusta (edustaen sosiaalialan ammattikorkeakouluverkostoa), suunnittelija Leena Kaijala Vantaan sosiaali- ja terveystoimesta (edustaen Kuusikko-kuntia), viestintäjohtaja Teuvo Peltoniemi A-klinikkasäätiöltä (edustaen sosiaalialan järjestöjä; toimi ryhmässä tammikuuhun 2008 asti), viestintäpäällikkö Aino Majava A-klinikkasäätiöltä (toimi ryhmässä helmikuussa 2008), tutkimuspäällikkö Tuukka Tammi A-klinikkasäätiöltä (toimi ryhmässä kesäkuusta 2008 alkaen) ja projektipäällikkö Jarmo Kärki (siht.) Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesista. Työryhmä kokoontui yhteisiin työkokouksiin yhteensä seitsemän kertaa lokaan 2007 ja lokakuun 2008 välisenä aikana. Valmistelu tapahtui pääasiassa työkokousten välisinä aikoina.

Ehdotus sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimusohjelmaksi esitellään teemoittain. Kussakin luvussa esitys etenee aihepiirin laajemmasta ja abstraktimmasta kuvailusta kohti konkretiaa. Kunkin luvun alussa on kuvattu aihepiirin keskeinen sisältö lyhyesti. Sitä seuraa teeman yksityiskohtaisempi kuvaus, jossa avataan sen merkitystä sosiaalialan tiedonhallinnalle sekä esitetään joitakin aiheeseen liittyviä esimerkkejä.

2 Tutkimusohjelman perustelut ja tavoitteet

Sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimukselle tarvitaan oma ohjelma, joka vahvistaa ja laajentaa aihealueen tutkimusperustaa ja osaamista sekä tarjoaa tiedollisen perustan tietoteknisten sovellusten kehittämiseen ja käyttöön alalla. Tarvitaan ajanmukaista tiedonhallinnan kehitystä tukevaa ja reflektivoivaa tutkimusta, joka tuottaa käytännön toimijoille mahdollisuuden kehittää työvälineitään paremmin työkäytäntöjä vastaavaksi sekä julkisessa että yksityisessä sosiaalipalvelujen tuotannossa.

Tietoyhteiskunnan sosiaalinen ulottuvuus ja sosiaalialaa koskeva tietoteknologian kehittämistarve on viime vuosina tunnustettu yhä laajemmin. Teemat esiintyvät useissa poliittisissa ohjelmissa ja kansallisissa toimenpideohjelmissa. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta on teknologian arviointiraporteissaan nostanut hyvinvointiteknologian, itsenäistä elämää auttavan teknologian ja sosiaalisen pääoman suomalaisiksi kilpailukykyyn kärkiteemoiksi informaatioyhteiskuntamme seuraavassa kehitysvaiheessa (Välittävä, kannustava ja luova Suomi 2004 ja Sosiaalinen pääoma 2005). Tulevaisuusvaliokunnan arviointiraportissa (2004) todetaan, että Suomen menestyminen muun muassa hyvinvointiteknologian alueella globaalissa kilpailussa edellyttää lisäpanostusta kansalliseen tutkimus- ja kehitystoimintaan.

Vuonna 2006 julkaistu kansallinen tietoyhteiskuntastrategia 2007–2015 korostaa kansalaisten hyvinvoinnin ja tasa-arvoisen osallisuuden teemaa tulevaisuuden suomalaisessa tietoyhteiskunnassa. Vuoden 2015 tavoitetilaksi on asetettu, että kaikilla kansalaisilla on mahdollisuus hyödyntää tietoyhteiskunnan palveluita asuinpaikasta sekä sosiaalisesta ja taloudellisesta asemasta riippumatta. Lisäksi kansalaisten käytössä on tuolloin jokapäiväistä toimintaa helpottavia, monikanavaisia sähköisiä palveluita, jotka ovat luonteeltaan ennakoivia ja vuorovaikutteisia. Uudet sähköiset palvelut, kuten virtuaalitulkit, parantavat erityisryhmien asemaa ja osallistumismahdollisuuksia. Strategiaassa tavoitellaan myös muutosta hyvinvointipalveluiden tuottamistavoissa: vuonna 2015 julkinen hallinto on siirtynyt toiminnassaan monikanavaiseseen, asiakas- ja prosessilähtöiseen palvelukonseptiin, johon kuuluvat kattava yhteispalvelupisteiden verkosto, laadukkaat sähköiset asiointipalvelut sekä puhelinpalvelukeskukset. Sosiaali- ja terveydenhuollossa on käytössä kansallinen sähköinen arkistopalvelu, joka vastaa sekä julkisen että yksityisen sektorin asiakastietojen arkistoinnista ja tietojen jakelusta. Kansalaisilla on mahdollisuus tarkistaa omat tietonsa arkistopalvelusta niin halutessaan. Palvelua hyödynnetään laajasti toiminnan ohjauksessa ja saumattomien palveluketjujen toteuttamisessa. (Kansallinen tietoyhteiskuntastrategia 2006, 28-29, 41)

Vuoden 2007 hallitusohjelmaan on nostettu omana aiheenaan arjen tietoyhteiskunta, jonka katsotaan tarkoittavan kansainvälisesti vetovoimaista, ihmisläheistä ja kilpailukykyistä osaamis- ja palveluyhteiskuntaa. Hallitusohjelmassa luvataan arjen tietoyhteiskuntaan liittyvillä toimilla helpottaa ihmisten arjen palvelujen saatavuutta, lisätä kilpailukykyä ja tuottavuutta, edistää alueellista ja sosiaalista tasa-arvoa sekä turvata julkisten palveluiden saatavuutta ja laatua. Erytystä huomiota kiinnitetään julkisen sektorin palvelurakenteiden asiakaslähtöiseen uudistamiseen tieto- ja viestintäteknikkaa laajamittaisesti hyödyntämällä sekä toimintamalleja uudistamalla. Erillisen toimintaohjelman avulla keskitytään em. tietoyhteiskuntastrategian käytännön toteutukseen. (Hallitusohjelma 2007)

Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt Sosiaalialan tietoteknologiahankkeen (2005-2011), jossa luodaan valtakunnallisesti yhtenäisiä tietosisältöjä ja rakenteita sosiaalialalla käytettäviin asiakastietojärjestelmiin. Myös valtionvarainministeriön alainen KuntaIT -yksikkö rahoittaa parhaillaan kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinnon kehittämistä. Lisäksi eri puolilla Suomea toimii lukuisia, sosiaalialaa koskevia tietoteknologian ja tiedonhallinnan kehittämisen hankkeita.

Sosiaaliala on keskeinen kansalaisten arjen hyvinvointia ja osallisuutta tunteva toimijakenttä, jossa tietoteknologinen kehitys on ollut viime vuosina kasvavaa. Tiedonhallinnan tutkimukselle tietointensiivisellä sosiaalialalla on erityinen tarve jo pelkästään siksi, että alalla työskentelee lähes 150 000 henkilöä, jotka keräävät työssään päivittäin asiakkaita koskevia tietoja erilaisiin tietojärjestelmiin. Määrältään tämä on runsas seitsemän prosenttia koko työvoimasta, ja on jo hieman enemmän kuin esimerkiksi terveydenhuollossa työskentelevien henkilöiden kokonaismäärä. Sosiaalialan tiedonhallinnan näkökulma tarjoaa erinomaisen ikkunan tietoyhteiskuntamme kehityksen ja sen vaikutusten seuraamiseksi. Sosiaalialalla tarkoitetaan tässä raportissa sekä toimialaa että tutkimuksen, kehittämisen ja koulutuksen erikoisalaa, joka on keskittynyt yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan välisissä suhteissa esiintyviin ilmiöihin. Suomalaisessa yhteiskunnassa sosiaalialan toiminnan järjestämisestä käytetään yleisnimeä sosiaalihuolto, jonka tarkoituksena on taata yhteiskunnan jäsenille riittävät sosiaalipalvelut ja toimeentuloturvaan kuuluvat taloudelliset avustukset. Sosiaalipalveluilla puolestaan edistetään kansalaisen sosiaalista hyvinvointia ja toimintakykyä sekä ehkäistään ja korjataan sosiaalisia ongelmia. (Lehmuskoski & Kuusisto-Niemi 2007, 7-9)

Tiedonhallinnalla (engl. Knowledge Management) tarkoitetaan menetelmäkokonaisuutta, jolla pyritään hallitsemaan organisaation tietoa, joka on sen inhimillistä pääomaa ja aineetonta omaisuutta. Se on käsitteellisesti erotettavissa tietohallinnosta (engl. Information Management), jolla tarkoitetaan johtamisoppien käytännöllistä soveltamista organisaatiota hyödyttävän tiedon, toimintaprosessien ja teknologian hallintaan. Tiedonhallinta, josta käytetään myös nimeä tietämyksenhallinta, korostaa tiedon merkitystä organisaatioiden menestystekijänä ja johtamisen kohteena. Termi tietämys puolestaan yhdistää tieteellisen tosiasiatiedon ja taitotiedon, joka puolestaan koostuu osaamisesta ja hiljaisesta tiedosta. Tiedonhallinnan tutkimus tarkastelee tietoa, tiedonkäyttäjiä, tekniikkaa ja toimintaprosesseja sekä näiden yhdistelmiä.

Sosiaalialan tiedonhallintaan liittyvä tutkimus on Suomessa voimavaroiltaan pientä, sisällöltään pääosin selvitystyyppistä ja toteutukseltaan koordinoimatonta. Sosiaalialan tiedonhallintaan liittyvää tai sitä sivuavaa yliopistollista tutkimusta tehdään lähinnä Kuopion, Lapin ja Tampereen yliopistoissa. Opinnäytteitä syntyy yliopistojen ohella myös muissa alan oppilaitoksissa, kuten ammattikorkeakouluissa. Lisäksi aihealueen kehittämishankkeissa ja suurimmissa kunnissa julkaistaan erilaisia alan tiedonhallintaa sivuavia selvityksiä tai raportteja. Myös Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes on tuottanut sosiaalialan tiedonhallintaa koskevia selvityksiä.

Kansainvälisestikin tarkasteltuna sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimusta tehdään vähän. Valtaosa aihepiirin tutkimuksesta on julkaistu Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa. Pohjoismaissa, kuten Ruotsissa, on viime vuosina rahoitettu mm. tiedon tuottamiseen liittyvää tutkimusta. Aihealueittain 2000-luvulla ulkomailla tehty ja englanniksi julkaistu tutkimus on kohdistunut (1) teknologian hyödyntämiseen sosiaalialan ammattilaisten koulutuksessa, (2) tietoteknologian käyttöön sosiaalialan ammattilaisen työvälineenä, (3) internetin käyttöön sosiaalialan työvälineenä ja (4) teknologian tavoitettavuuteen asiakkaiden näkökulmasta.

Tutkimusohjelma kokoaa aihealueen hajaantuneet tutkimusvoimavarat. Omalla tutkimusohjelmalla sekä tutkimusverkostoyhteistyöllä varmistetaan laadukas teoreettinen tutkimus ja innovatiivisten tuotosten syntyminen soveltavan tutkimuksen alalla. Samalla luodaan koordinaatorakenne eri toimijoiden välille. Sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimus edellyttää poikkitieteellistä lähestymistapaa yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden sekä informaatiotieteen ja tietojärjestelmätieteen välillä.. Aihepiiriltään sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimus voi perustua sosiaalityön, sosiaalipolitiikan tai sosiologian tutkimukseen ja käyttää hyväkseen informaatiotutkimuksen, innovaatiotutkimuksen, tulevaisuuden tutkimuksen tai organisaatiotutkimuksen menetelmiä. Tutkimus voi hakea teoreettisia tai metodologisia lähtökohtia myös toimintatutkimuksesta tai arviointitutkimuksesta. Tavoitteena tulee pitää tutkimusyhteistyötä myös kansainvälisesti.

Tiedonhallinnan tutkimusohjelma rakentuu osaksi sosiaalialan laajempaa ja kokonaisvaltaisempaa tutkimusohjelmaa Kysymyksessä on hyvinvointitietoon liittyvä uusi keskeinen tiedonkehittämisen alue, jossa monien yhteisten teemojen lisäksi myös eettisillä kysymyksillä on keskeinen merkitys. Kun tutkimusohjelman toteuttaminen ajoitetaan ja rahoitetaan oikein, on suomalaisella tutkimuksella hyvä mahdollisuus nousta sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimusalueella kansainväliseen kärkeen ja jopa innovatiiviseksi vientituotteeksi.

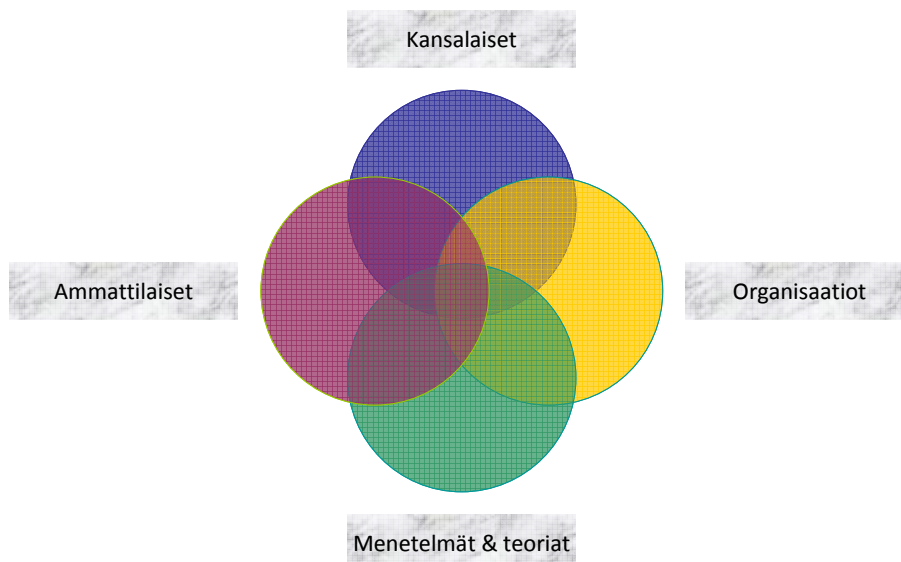
3 Ohjelman teema-alueet

Sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimusohjelma kattaa niin kansalaisten ja asiakkaiden, alan työntekijöiden ja työprosessien sekä hallinnollis-organisatorisia tutkimusteemoja kuin myös tiedonhallintaa koskevia teoreettisia ja tutkimusmenetelmällisiä tiedontarpeita.

Ensimmäisen sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimusohjelman tulee olla riittävän kattava. Tutkimustarpeita tarkastellaankin neljän keskeisimmän aihealueen kautta. Tarkasteltavat tutkimusteemat ovat:

1. Kansalainen ja asiakas hyvinvointiteknologian käyttäjänä
2. Sosiaalialan ammattilainen tietoyhteiskunnassa
3. Sosiaalialan palveluorganisaatio ja hallinto tietoyhteiskunnassa
4. Sosiaalialan tiedonhallinnan teoreettinen ja menetelmällinen tutkimus

Kukin teema-alue on esitetty omana lukunaan, joissa esitetään esimerkkejä aiheeseen kuuluvista tutkimuskysymyksistä. Monet teemojen yhteydessä esitetyistä yksittäisistä ilmiöistä koskevat useampaa kuin yhtä teema-aluetta. Kaikkien teemojen tutkiminen vaatii poikkitieteellistä lähestymistapaa. Niihin voidaan kohdistaa sekä teoreettista perustutkimusta että soveltavaa tutkimusta.

Kuva 1. Sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimusohjelman neljä keskeisintä näkökulmaa.

3.1 Kansalainen ja asiakas hyvinvointiteknologian käyttäjänä

Kansalaisten tarpeita vastaavien ja heidän toimintakykyään tukevien teknologioiden kehittäminen ja niiden vaikutusten arviointi edellyttävät tutkimusta. Teknologia helpottaa pääsyä omaa hyvinvointia tukevaan tietoon sekä mahdollistaa vuorovaikutteisen sähköisen asiain palveluiden tarjoajien kanssa. Monien kansalaisryhmien, kuten vanhusten ja vammaisten, arkielämää teknologia tuo täysin uusien tukemisen ja avun mahdollisuuksia. Toisaalta se tuottaa myös ennennäkemättömiä riskejä.

Kansalaisen näkökulmasta tärkeä tutkimuksen kohdealue on mahdollisuuksien tasa-arvon toteutuminen tietoyhteiskunnassa. Kansalaiset eivät ole lähtökohtaisesti yhdenvertaisia teknologian hyödyntämismahdollisuuksien ja uusien teknologioiden käyttöönoton suhteen. Tästä syystä tarvitaan tutkimustietoa siitä, miten *eri lähtökohdist* käsin asemoidutaan teknologioiden hyötyihin ja haittoihin. Eroja luovat niin varallisuuden jakautuminen, toimijoiden kyvyt omaksua uusia asioita, teknologioiden käytettävyyden lisäksi myös alueellisten palvelutarpeiden huomioiminen esimerkiksi haja-asutusalueilla. Teknologia tuottaa uusia mahdollisuuksia arjen organisointiin ja arjessa selviytymiseen sekä elämänpiirin laajentamiseen, mutta se voi myös tuottaa uusia jaksia, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. Erityisesti tutkimustietoa tarvitaan *tietoyhteiskuntakehityksen vaikutuksista sosiaalihuollon eri asiakasryhmiin ja heidän toimintamahdollisuuksiinsa* (ns. digital divide).

Tasa-arvoisuuden ohella tutkimuksen kohteeksi nousevat monet tietoyhteiskuntaan liittyvät *uudet sosiaaliset ilmiöt ja eettiset kysymykset*. Tutkimusta tarvitaan teknologian käytöstä johtuvien uusien sosiaalisuuden, yksinäisyyden, vallankäytön ja vuorovaikutuksen muotojen selvittämiseen ja ymmärtämiseen. Positiivisten kehitysnäkymien ohella tietoteknologia on tuottanut myös uudenlaisia ongelmia, kuten nettiriippuvuutta, virtuaalipeliiriippuvuutta sekä uusia rikollisuuden ja ihmisten hyväksikäytön muotoja. Teknologian kehittyessä sosiaalinen kontrollikin saa muuttuvia muotoja ja seurannaisilmiöitä, joita tulee tutkimuksellisesti paljastaa.

Teknologioiden kehityksellä on *seurannaisvaikutuksia* koko ihmisten sosiaalisuuden kirjoon, kuten ihmisten välisiin suhteisiin, elämäntapoihin ja sosiaalisiin identiteetteihin. Uuden teknologian käyttöönotto synnyttää hyötyjen ohella myös uusia, ennen näkemättömiä haasteita, riskejä ja haittoja ihmisten sosiaalisessa todellisuudessa. Esimerkiksi suurten, ihmisten yksityisyyttä koskevien tietojen kertyminen Internetin sosiaalisiin verkkopalveluihin pakottaa selvittämään tietojen omistajuutta, salassapitoa, yksityisyyttä ja tietosuojaa uudelta näkökulmalta.

Kuntien sosiaalihuollon ja sosiaalialalla toimivien järjestöjen palvelutarjontaa ollaan siirtämässä yhä enemmän internetiin ja teknologiavälitteiseksi. Esimerkiksi palveluihin liittyvää neuvontaa sekä päivähoitopaikan ja toimeentulotuen hakemista on kokeiltu verkon välityksellä. Erialaisten kansalaisille suunnattujen sähköisten asiointipalveluiden kehittyessä tutkimustietoa tarvitaan *kansalaisten tarpeista, valmiuksista ja mahdollisuuksista* mm. uusiin sähköisiin osallisuuden muotoihin, verkkopalveluiden käyttöön ja

sähköiseen asiointiin. Sähköisten asiointipalveluiden *käytettävyyys, tavoitettavuus ja tietoturva* ovat keskeistä tutkimustietoa edellyttäviä alueita varsinaisten teknisten sovellusten kehittämisen ohella.

Sosiaalialan palvelutarjoajien *verkkosivustojen käytettävyyttä, sisältöä ja toiminnallisuuksia* (kuten tiedonhakuominaisuuksia) on arvioitava ennen kaikkea kansalaisten - ja erityisesti erilaisten sosiaalialan asiakkaiden - näkökulmasta. Verkkopalveluille asetettävien monikulttuurisuuden tai selväkielisyyden vaatimusten tutkimus on sosiaalitutkimuksen ominta aluetta.

Sosiaalityön apua tarvitsevilla on harvoin standarditarpeet. Hyvinvointipalveluiden tulevaisuuden yksi merkittävä haaste onkin tuottaa *yksilöllisesti räätälöityjä, teknologia-avusteisia palveluita* kansalaisille. Tutkimusta tarvitaan tällaisten palvelukonseptien rakentamiseen niin, että se tehostaa kansalaisen saamaa hyötyä ja palveluprosesseja. Älykkäät toimintaympäristöt ja -välineet (ubiikkiteknologia), älyvaatteet, vertaistukisovellukset, virtuaaliset palveluvirastot ja nettiyhteisöt ovat lähitulevaisuuden näkymiä sosiaalialalla. Tämän vuoksi tarvitaan myös teknologioiden kehittelyä tukevaa tutkimus- ja innovaatiotoimintaa sekä varsinaista teknologioiden toteutukseen ja toimivuuteen kohdistuvaa tutkimusta.

Parhaimmillaan teknologiset sovellukset tuottavat uudenlaisia kansalais- sekä asiakasosallisuuden muotoja, mikä tarjoaa kuntien palveluille ja järjestöille uusia toimijakeskeisiä mahdollisuuksia. Sosiaalialalla on lähtökohtaisesti oltu kiinnostuneita myös laajemmin kansalaisten asemasta sekä siitä, miten kansalaiset suhtautuvat palveluihin. Alalla on kehitetty hyviä teknologiavälitteisiä käytäntöjä, jotka osallistavat asiakkaita palvelusuunnitelmien laadinnassa ja päätöksenteossa, mutta niitä ei ole todennettu tutkimuksella näyttöön perustuviksi käytännöiksi. Erilaiset teknologiset vuorovaikutteiset järjestelmät luovat puhtaan asioinnin lisäksi areenoita osallistavaan keskusteluun, yhteissuunnitteluun ja palautteen antamiseen. Samalla kansalaisten ja asiakkaiden vaikuttamisen kanavat monipuolistuvat ja helpottuvat.

3.2 Sosiaalialan ammattilainen tietoyhteiskunnassa

Muuttuvat toimintaympäristöt ja käyttöönotettavat teknologiset sovellukset haastavat sosiaalialan työntekijöitä, joiden suhde tietoteknologian hyödyntämiseen on kehityksen avainkysymys. Toistaiseksi heidän suhteestaan teknologiaan ja sen hyödyntämistarpeista tiedetään tutkimuksellisesti suhteellisen niukasti. Lisäksi tutkimusta tarvitaan innovatiivisten teknologiavälitteisten työmenetelmien kehittämiseen, sähköisten dokumentaatiokäytäntöjen edistämiseen sekä virtuaalisten konsultaatiojärjestelmiä rakentamiseen.

Sosiaalialan ammattilaisen tiedonhallintaan ja tietotekniikkataitoihin liittyvä osaaminen vaatii jatkuvaa tutkimuksellista arviointia ja tutkimustulosten hyödyntämistä alan perus- ja täydennyskoulutusohjelmissa. Tutkimuksella vastataan myös kysymykseen

siitä, millaisia tiedonhallinnan- ja tietotekniikan osaamisvalmiuksia sosiaalialan ammattilaisten tulisi saada opintojen yhteydessä.

Ammattilaisiin liittyvä tutkimusnäkökulma on myös se, miten tietotekniikka voisi avustaa tutkivan työotteen kehittämistä osana työtä, esimerkiksi tarjoamalla välineitä aineistojen keruuseen ja analysointiin tai työprosessien mallintamiseen, kokeilu- ja kehittämistoimintaan sekä myös syvempää tutkimusta varten. Teknologia luo lisäksi monipuolisia mahdollisuuksia *työmenetelmien kehittämiseen*. Tämän kehittämistyön pilotoiminen ja tutkiminen on sosiaalialan työn edistämisen keskeistä aluetta.

Tutkimusta tulee kohdentaa tietojärjestelmien ja ohjelmistojen käyttötaitojen lisäksi Human-computer -interaction (HCI)-tutkimukseen eri muodoissaan. Sosiaalialan palveluissa asiakas on lähtökohtaisesti läsnä, kun hänen asiaansa käsitellään. Tämä tutkimuksen osa-alue sisältää *työntekijän, asiakkaan ja koneen vuorovaikutuksen* tutkimisen asiakkaan kohtaamistilanteessa, jossa teknologia on vuorovaikutuksen yhtenä osatekijänä. Lisäksi siihen liittyy esimerkiksi asiakkaan osallistaminen palvelusuunnitelmiin laatimisessa ja päivittämisessä sekä hallintopäätösten teossa tietojärjestelmiin.

Julkisella sektorilla työntekijät käyttävät eri arvioiden mukaan 40 - 70 % työajastaan asiakastietojen kirjaamiseen tietojärjestelmiin. Sosiaalialan ammattilaisten *kirjaamistavat* ja niiden kehittäminen vaativat arvioivaa tutkimusta. Haasteena on systemaattisen tietoperustan luominen alan ammattilaisille. Kirjaamisen saaminen kansallisesti yhtenäiseksi edellyttää sen ohjeistuksen ja innovatiivisten kirjaamiskäytäntöjen tutkimusta.

Kirjaamiseen liittyviä, toistaiseksi ratkaisemattomia ja vähän tutkittuja ongelmia syntyy palveluissa, joissa asiakkaan hyödyksi käytetään monenlaista ammattiasiantuntijuutta. Yleensä samat asiakasta koskevat tiedot joudutaan tallentamaan useisiin eri tietojärjestelmiin ja rekistereihin. Esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvonnassa tai päihdepalveluissa asiakastietoa voidaan kirjata sekä sosiaalihuollon että terveydenhuollon osarekisteriin työntekijän ammatista tai työtehtävästä riippuen, vaikka kyseessä on sama palvelu. Vaikeuksia on kohdattu myös sosiaalipäivystyksessä, jossa asiakkaan tietoja on vaikea saada käyttöön eri kuntien asiakirjoista.

Alan järjestöjen tekemään työhön kirjaamisvelvoitteita liittyy silloin, kun toiminnan tilaajana on julkishallinto. Muutoin työtä saatetaan kirjata satunnaisesti. Varsinkin pienemmissä järjestöissä toiminta on usein pikemmin ei-kirjautuvaa vertaistuen ja vapaaehtoistyön aluetta, joihin julkishallinnon kaltaiset hallinnoimisen tavat eivät sovi. Järjestöjen haasteena on *tiedonkeruun systematisointi* ja järjestötyön ominaislaadun mukaisen kirjaamistapojen kehittäminen. Samalla se haastaa myös tutkimusta huomioimaan järjestötyön erityisyyden.

Kehittyvien teknologioiden, esimerkiksi sähköisen arkiston, päätöksenteon tukijärjestelmien tai puheentunnistuksen, tulo kirjaamisen välineiksi tulee muuttamaan myös asiakastyön prosesseja, mikä luo tutkimustarpeita tälle alueelle. Kirjaamiseen liittyy asiakkaiden ja ammattilaisten sekä hallinnon käyttämä *kieli*, johon liittyvän tutkimuk-

sen pohjalta voidaan kehittää sosiaalialan ontologiaa tulevaisuuden sovellusten käyttöön.

Tietojärjestelmien käytettävyys ja hyödyt asiakastyölle edellyttävät tutkimusta muun muassa siitä, millainen on aidosti ammattilaista ja asiakastyötä palveleva asiakastietojärjestelmä, miten tietotekniikka voisi edistää palvelua erilaisissa asiakastilanteissa tai miten se tukisi palvelun arviointia. Samoin tutkimusta edellyttää se, miten ratkaistaan tietojärjestelmien ja sähköisten tietovarantojen yhteistoiminnallisuus.

Sähköisen tiedonsiirron käyttöön sosiaalialalla liittyy tiedonsiirtotarpeiden tutkimus palvelujen ja organisaatioiden välillä sen suhteen, mitä tietoa ammattilaiset tarvitsevat tai mitä tietoa heidän on tarpeen välittää, millaisia teknisiä valmiuksia se edellyttää sekä millaisin resurssein se on mahdollista.

Sosiaalialan *ammattilaisille suunnatut verkkopalvelut* ovat saavuttaneet suosiota. Ammattilaisten verkkokonsultaation eri muotojen, kuten kirjallisen konsultaation ja videoneuvottelun, jatkokehittäminen vaatii tutkimusta erityisesti käytettävyyden ja uusien toiminnallisuuksien osalta.

Tutkimuksellisesti on selvitettävä myös erilaisten kansalaisille suunnattujen sähköisten asiointipalvelujen merkitys sosiaalialan ammattilaisten työprosesseihin ja ammattilaisten osaamiselle esitettyihin vaatimuksiin.

3.3 Sosiaalialan palveluorganisaatio ja hallinto tietoyhteiskunnassa

Palveluorganisaatioiden ja hallinnon vastuulla on uusien palvelukonseptien mahdollistaminen, asiakkaiden asiointin joustavoittaminen sekä työprosesien kehittäminen ja käytettävyyden edistäminen. Organisaatioiden ja hallinnon näkökulmasta keskeisiksi nousevat tietomallit, tietojärjestelmäarkkitehtuuri, tiedonhallinnan järjestäminen sekä paikallisten järjestelmien yhteensopivuuskysymykset, tietosuoja ja tietoturvan kehittäminen.

Tutkimusta tarvitaan kansalaisille suunnattujen, *uutta tekniikkaa hyödyntävien palvelukonseptien ja sähköisten asiointipalvelujen vaatimusten analysoimiseksi* palvelun tarjoajan näkökulmasta. Tutkimuksen tulee kohdistua siihen, millaisia teknologiavälitteisiä tai sähköisiä palveluja on tarjolla ja millä edellytyksillä. Tarvitaan myös vertailutietoa sähköisten palveluiden kehittämiseen ja palvelukonseptien innovointiin. Muiden palvelualojen, kuten pankkien tai vakuutusyhtiöiden, parhaimpia käytäntöjä tulisi ottaa sosiaalialan käyttöön, ja tutkia niistä saatavien hyötyjen ohella palveluiden skaalaetuja: milloin kannattaa rakentaa EU:n laajuisia, valtakunnallisia tai seudullisia ja alueellisia palveluja. Tähän kytkeytyvät seudulliset ja alueelliset palveluvastuut, joiden osalta on analysoitava hajautettuja teknologiatuettuja palveluja keskitettyjen ohella. Samoin tutkimusta tarvitaan yhteistyöstä lähitoimialojen kanssa, kuten niistä ehdoista, joilla esimerkiksi terveydenhuolto tai työvoimahallinto voisi toimia samalla alustalla.

Tiedonhallinta ja tiedon hyödyntäminen sosiaalialan johtamisessa edellyttää tutkimusta muun muassa johtajan tarvitseman tietopääoman, johtamisessa tarvittavan prosessitiedon sekä tietojärjestelmien toiminnallisten ja teknisten vaatimusten osalta. Olennaista on tietotuki työn kohdentamisen arvioinnissa, mihin liittyvät niin asiakastietojärjestelmien kuin talous- ja henkilöstötietojärjestelmien kokoavat yhteydet. Johtamisen on otettava kantaa myös siihen, miten tietoperustaa ja –järjestelmiä voidaan aikaisempaa paremmin hyödyntää alan tiedontuotannossa ja edelleen oman yksikön tiedon tuottamisessa. Lisäksi käytössä olevien tietojärjestelmien täysimittainen hyödyntäminen edellyttää tutkimusta esimerkiksi toiminnan kehittämisen, arvioinnin ja seurannan näkökulmasta. Samoin tutkimustietoa tarvitaan palveluiden sujuvuuden, prosessien virheettömyyden, osalta. Hallinnollisesti kyse on asiakirjahallinnon, tietosuojan ja sisäisen valvonnan toteuttamisen tutkimisesta.

Sosiaalialan *tieto- ja tietotekniikka-arkkitehtuuria* kuvataan parhaillaan. Arkkitehtuurin rakentamisvaiheessa vaihtoehtoisten arkkitehtuuri- tai tietomallien soveltuminen sosiaalialalle ja niiden taustalla olevien teoreettisten lähtökohtien ja taustaoletusten selvittäminen on kiireellinen tehtävä. Samoin olennaisia ovat valitun arkkitehtuurimallin vaikutukset sosiaalialan nykyisten tietojärjestelmien ja ohjaavan lainsäädännön kehittämistarpeisiin. Kansallisen arkkitehtuurin perusrakenteiden muotouduttua on keskityttävä tutkimaan hallinnollisten ja organisatoristen rakenteiden vaikutusta ja merkitystä tietoarkkitehtuurin edelleen kehittämiseksi, esimerkiksi tutkimalla lainsäädännön ja palvelujen monimuotoisten toteuttamistapojen vaikutusta tiedonmuodostukseen, -keruuseen ja jakeluun.

Tiedon hallinnan strategia- ja politiikkatason tutkimukselle on myös tarve, jotta aihealueen toiminnan jatkuvuus ja kasvu voidaan taata. Käsiteltävät kysymykset koskevat muun muassa sitä, millaisia vaihtoehtoja sosiaalialaa koskevaan tietämyksen hallintaan kansallisesti tai kansainvälisesti on olemassa esimerkiksi tilastotiedon keruun osalta. On pohdittava myös, millainen toiminnanohjausjärjestelmä toimijoihin, vastuineen, resursseineen ja rakenteineen tulisi rakentaa sekä millaisia teknisiä tukipalveluja (esim. arkisto, koodisto-, varmenne- ja tunnistamispalvelu sekä suostumuksenhallinta ym.) tietojärjestelmät tulevaisuudessa vaativat. Oma tutkimusalueensa on, mitkä ovat keskitettyjen ja hajautettujen informaatioteknologisten palveluiden vaihtoehdot. Kysymys on pitkälti siitä, millainen sosiaalialan tietämyksen hallinnan rooli on suhteessa muiden alojen tietämyksenhallintaan.

Laadukkaan sosiaalipalvelujen tuotannon kannalta tärkeä tutkimusalue on *sosiaalialan asiakirjahallinto*, jolla politiikkatason ratkaisut konkretisoituvat. Selvittämistä vailla on muun muassa asiakirjahallinnon tila sosiaalihuollossa tutkimustarpeiden näkökulmasta: kuinka arkistointi on kunnissa järjestetty ja kuinka se tulee tulevaisuudessa järjestää sekä millä resursseilla ja kvalifikaatioilla työ tehdään. Analysoitavia kokonaisuuksia ovat myös, mitkä ovat alan erityispiirteet kansallisen arkiston käyttöönotossa ja millaisia ovat rekistereiden muodostamisen periaatteet ja käytännöt. Asiakkaiden tietosuojan toteutumista tulee tutkimuksellisesti seurata, koska sosiaalihuollon asiakastiedot ovat arkaluontoista tietoa. Selvitetävä on myös suostumuskäytännöt sosiaalihuollon asiakastietojen osalta.

Olennaista on huomioida lisäksi palveluiden organisointi suhteessa niiden järjestämis-
muotoihin, jolloin erityisesti yhteistyö järjestösektorin kanssa nousee keskeiseksi. Mer-
kittäviä tutkimuksen alueita sisältyy järjestöjen teknologiakehittelyjen erityispiirteisiin.
Jo nykyisellään niiden virtuaaliset tukiprosessit, kansalaisverkot, osallisuuden erilaiset
uudet muodot ja kansalaisvaikuttamisen areenat antavat arvokkaita viitteitä myös jul-
kisille palveluille. Siirtovaikutus ja juurruttaminen edellyttävät kuitenkin tutkittua tie-
toa.

3.4 Sosiaalialan tiedonhallinnan teoreettinen ja menetelmällinen tutkimus

*Samoin kuin sosiaalialalle tyypillisten ilmiöiden tarkasteluun tarvitaan uusia
tutkimusmenetelmiä, kehittämistä vaatii myös tiedon ja tietämyksen hal-
linnan yleinen teoriapohja, joka huomioi sosiaalialan ja inhimillisen hyvin-
voinnin turvaamisen tiedolliset erityispiirteet. Tarkasteluun on nostettava
muun muassa kysymys sosiaalialan tiedonkäsityksestä ja tietotekniikan eet-
tiset kysymyksenasettelut, joihin alati kehittyvä teknologia tuottaa jatku-
vasti uusia, ratkaisua vaativia kysymyksiä.*

Paineita entistä parempaan *laadun, vaikuttavuuden ja tehokkuuden arviointiin* kohdis-
tuu myös sosiaalialan työhön, toimintaan ja tuotoksiin. Sosiaalialalla kohdattavien kan-
salaisten ja asiakkaiden huolet ja ongelmat ovat monien asioiden yhteen kietoutumia
ja niiden ratkaiseminen vaatii usein monenlaista erityisosaamista ja pitkäjänteistä
työskentelyä. Monesti työhön ja sen tuloksiin vaikuttaneita tekijöitä on runsaasti, ja
asiakkaan tilannetta auttaneet tekijät saattavat olla keskenään ristiriitaisia. Laadun ja
vaikuttavuuden tutkiminen vaatii *tutkimusmenetelmien kehittämistä* ja useiden, esi-
merkiksi yhteiskunta- ja tilastotieteen, menetelmien yhdistämistä. Toisaalta on tarkas-
teltava kriittisesti tiedonhallinnan ja tietojärjestelmien kehittymisen systeemivaikutuk-
sia: millaisten uusien vaatimusten kohteeksi sosiaalialan työ joutuu, kun dokumentaa-
tio yhdenmukaistuu. Voidaan esimerkiksi kysyä, asetetaanko sellainen toiminta, joka
on kirjattavissa ja siten raportoivissa ja arvioitavissa, ensisijaiseksi suhteessa hanka-
lamin dokumentoitaviin toimintoihin.

Sosiaalialalla kaivataan myös menetelmäymmärrystä *tietojen ja tietorakenteiden mää-
rittelyyn*. Tarvitaan tutkimusta siitä, miten vaihtoehtoisia määritysmenetelmiä voi so-
veltaa sosiaalialalla tarvittavan tiedon jäsentelyssä, miten määritykset toimivat, millä
metodeilla aihealuetta kannattaa tutkia sekä miten tutkimuspilotin tulokset saadaan
siirrettyä määrityksiin parhaiten. Tietojen ja tietorakenteiden tutkimukseen liittyy
myös yleisempi standardisoiva näkökulma, mikä liittyy alan tutkimuksen kansainväli-
seen tutkimukseen.

Sosiaalialan käsitteistön kehittäminen tarvitsee tutkimuksellista voimaa. Käytössä ole-
va käsitteistö luo perustaa koko sosiaalialan käsitteelliselle ymmärtämiselle ja kehittä-
miselle. Tutkimus tulee sitoa laajasti ontologioiden kehittämiseen, niistä erityisesti sa-
nastojen, luokitusten ja koodistojen kehittämiseen, testaukseen ja ylläpitoon. Tutki-
musaiheita ovat muun muassa sosiaalialaa hyödyttävien käsiteteoreettisten mallien
analysointi sekä kansalliset ja kansainväliset analyysit luokituksista ja terminologioista.

Samalla tarvitaan vertailuja sosiaalialaa lähellä olevien alojen ontologiaratkaisuihin sekä *ontologioihin* perustuvan web-pohjaisen kehitystyön yhteyksistä ammattilaisten ja kansalaisten sähköisiin palveluihin.

Teoreettista tutkimusta tarvitaan siitä, miten *eri tieteenalojen kehittämää teoreettisia ja metodologisia välineitä* voidaan hyödyntää sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimuksessa. Tiedonhallinnan tutkimuksen teoreettisten lähtökohtien vahvistaminen on edellytyksenä sille, että soveltavan tutkimuksen tulokset eivät jää yksittäisiksi ja irrallisiksi huomioiksi, vaan liittyvät luontevasti tutkimusalueen kokonaisuuteen. Esimerkkinä tämän alueen tehtävistä ovat teorioita testaavat tutkimukset, jo olemassa olevan tieteellisen kirjallisuuden hyödyntäminen esimerkiksi kirjallisuuskatsauksina sekä käsitteanalyttiset tutkimukset. Olennaista on tutkia myös, miten tekniikan tutkimuksen ja sovellusten näkökulmat ja ratkaisut vaikuttavat sosiaalialan sisältöjen kehittämiseen.

4 Tutkimusohjelman laajuus ja toteuttaminen

Tutkimusohjelma on suunniteltu jatkuvaksi ja tarpeen mukaan päivitettäväksi. Siinä painotetaan poikkitieteellisyttä, monitoimijuutta, koordinoitua yhteistyötä, tiedon kumuloitumista ja kansainvälisyttä. Tutkimusohjelman on kytkeydyttävä osaksi laajempaa tutkimus-, opetus- ja kehittämistoimintaa. Tutkimusohjelman ohjaus edellyttää kansallista vastuutahoa.

Tutkimusohjelma on suunniteltu jatkuvaksi ja tarpeen mukaan päivittyväksi. Tutkimusalue on luonteeltaan kehittyvä ja muuttuva, joten sitä koskevan tutkimuksenkin tulee olla pitkäjänteistä ja reagoida ajan mukaisesti tärkeimpiin tutkimustarpeisiin.

Sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimusohjelma on poikkitieteellinen. Tutkimusohjelmaa toteuttavina tahoina ovat yliopistot, erityisesti sosiaalityön yliopistoverkosto, alan tutkimuslaitokset, ammattikorkeakoulut ja tutkimuksellisesti orientoituvat järjestöt. Kukin tutkimustaho toteuttaa ydinosaamiseensa kuuluvaa tutkimusta. Sosiaalialan osaamiskeskusverkosto toimii tutkimuksen välittäjäorganisaationa sekä tutkimustiedon levittämisen että tutkimustarpeiden esiintuomisen osalta. Tutkimusyhteistyössä on pyrittävä kansainväliseen - vähintään EU:n laajuiseen - yhteistyöhön. Tärkeää on, että aihealueen tutkimukseen osallistuvat tahot muodostavat keskenään toimivan tutkimuksellisen yhteistyörakenteen, jossa syntyvä tieto kumuloituu.

Tutkimusohjelmalle on määrittävä vastuutaho, jonka tehtävänä on koordinoida ohjelman toteuttamista, päivittää ohjelman sisältöä ja tehdä ohjelmaa tunnetuksi tutkimuskentällä. Ehdotusta valmistellut työryhmä esittää vastuutahoksi sosiaali- ja terveysministeriötä, koska ministeriöllä on vastuu sosiaalialan sektoritutkimuksen koordinaatiosta ja edistämisestä myös laajemmin. Tutkimusohjelmasta vastaavaksi toimielimeksi perustetaan Sosiaalialan tiedonhallinnan tutkimuksen johtoryhmä, jonka jäsenet sosiaali- ja terveysministeriö nimittää määrääjäksi.

Ohjelman toteutuminen edellyttää, että tiedonhallinnan opetusta ja tutkimusta laajennetaan. Varsinaisen tutkimuksen lisäksi ohjelma on otettava huomioon yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opetuksessa ja opinnäytetöissä. Lisäksi sosiaalialan tiedonhallinnan tietoperustaa tulee järjestelmällisesti vahvistaa liittämällä tutkimus osaksi kehittämistä jo sosiaalialaa koskevien hankkeiden suunnitteluvaiheessa.

Tutkimusohjelma on kytkettävä osaksi laajempaa kansallista tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa tavoitellaan asiakaslähtöisiä palveluita, kehittyneitä palvelurakenteita ja korostetaan tiedon merkitystä alan kehittämiselle. Tämä edellyttää osaltaan myös tietoteknologian laaja-

mittaista käyttöönottoa alalla, mikä voi perustua vain kattavalle ohjelmalliselle aihealueen tutkimukselle.

Tutkimusohjelman rahoitus on ratkaistava erikseen. Sektoritutkimuksen edistämistä koskevien periaatteiden mukaisesti sosiaali- ja terveysministeriöllä on päävastuu ohjelman toteuttamisesta. Sosiaalialan tutkimuksen rahoitus on ollut pitkään ratkaisematta ja alalta puuttuu terveydenhuollon kaltainen vakiintunut rahoitusjärjestelmä, mikä on haitannut myös tietoteknologian kehittämiseen liittyvän tutkimuksen toteutusta. Tutkimusohjelman toteutuminen edellyttää sektoritutkimuksellista kokonaisratkaisua. Lisäksi tutkimuksen tueksi on mahdollista selvittää myös muita rahoittajatahoja, esimerkiksi Tekesin ja Suomen Akatemian kanssa on mahdollista neuvotella aihealueen tutkimukseen erillisiä teemallisia ohjelmia. Muita yhteistyötahoja voivat olla muun muassa Sitra, Työsuojelurahasto ja järjestöjä koskevan tutkimuksen osalta Raha-automaattiyhdistys.

Opetusministeriön vastuualueeseen liittyy koulutuksen resurssien turvaaminen. Sosiaalialan tietoteknologian kehittäminen myös alan opetuksessa edellyttää aihealueen nostamista esiin ministeriöiden välisissä neuvotteluissa ja sen saamista opetuksen painoalaksi. Ohjelman toteutuminen edellyttää lisäksi tutkimusverkoston rakentamista esimerkiksi Sosnetin yhteyteen. Tutkimustulosten hyödyntämiseksi tarvitaan tutkimustietorekisteri/pankki, joka voisi luontevasti liittyä Sosiaaliportin yhteyteen. Näiden organisoitien osalta on selvitettävä tarvittavat toiminnalliset kysymykset ja toiminta-resurssit.

Lähteet

Hallitusohjelma 2007. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 11.4.2007. Edita.

Kansallinen tietoyhteiskuntastrategia 2007–2015 (2006) Uudistuva, ihmisläheinen ja kilpailukykyinen Suomi 2006. Valtioneuvoston kanslia.

Lehmuskoski, Antero & Kuusisto-Niemi, Sirpa 2007. Sosiaalialan sanasto asiakastietojärjestelmää varten. Sosiaalialan tietoteknologiahanke. Huhtikuu 2007. Terveystalouden ja -talouden laitos. Kuopion yliopisto. Haettu Internetistä 16.4.2008 osoitteesta <http://www.sosiaaliportti.fi/File/2259b08d-c5d1-488b-ba2f-307a609077cd/sanasto.pdf>

Päykkönen, Kirsi & Pohjola, Anneli 2007. Sosiaalialan tiedonhallintakartoitus. Selvitys sosiaalialan tiedonhallinnan nykytilasta Suomessa 2006. Haettu Internetistä 7.10.2008 osoitteesta Lapin yliopisto. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/2fbf833b-0bfe-41c6-8025-6f4dc443fd17/Tiedonhallinta.pdf>

Silmät auki! Tietoyhteiskunnan uhat ja mahdollisuudet. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2008. Toimittanut Ville Eloranta. haettu Internetistä 18.8.2008 osoitteesta <http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=xe11608093708578&cmd=download>

Sosiaalinen alkupääoma ja tietotekniikka 2003. Loppuraportti. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. Teknologian arviointeja 14. Eduskunnan kanslian julkaisu 1/2003.

Sosiaalinen pääoma 2005. Tieto- ja viestintäteknologia ja lasten ja nuorten sosiaalisen pääoman kehitys. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. Teknologian arviointeja 22. TA 22/2005. Haettu Internetistä 16.4.2008 osoitteesta [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?\\${APPL}=erekj&\\${BASE}=erekj&\\${THWIDS}=0.20/505000&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?${APPL}=erekj&${BASE}=erekj&${THWIDS}=0.20/505000&${TRIPPIFE}=PDF.pdf)

Välittävä, kannustava ja luova Suomi 2004. Katsaus tietoyhteiskuntamme syviin haasteisiin. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. Teknologian arviointeja 18. Eduskunnan kanslian julkaisu 4/2004.